

Reflexions sobre l'aportació de Lluís Solé i Sabarís al debat de la divisió territorial de Catalunya

Enric MENDIZÀBAL I RIERA

Col·laborador del Centre d'Estudis Demogràfics

Malgrat no s'hagi tractat personalment a Lluís Solé i Sabarís, ni s'hagi estat el seu alumne (com és el meu cas), la seva obra, així com la seva personalitat, no ha passat desapercbuda. Només cal pensar en l'àmplia difusió de la *Geografia de Catalunya* de l'editorial Aedos⁽¹⁾, que es pot trobar en la majoria de les biblioteques, i que a molts ha servit per conèixer Catalunya en èpoques no massa fàcils per aquest tipus d'aprenentatge. La lectura de les planes escrites per Solé i Sabarís sobre geografia física sorprèn per la seva capacitat de provocar la imaginació fins i tot en els no avesats —o no interessats— en la matèria: hom no pot deixar d'anar pensant en com ha anat canviant la fesonomia del que avui anomenem Catalunya al llarg de cinc milers de milions d'anys. Un altre dels treballs que també ha influït en la majoria dels que hem estudiat geografia a la Universitat en els darrers anys ha estat *Sobre el concepte de regió geogràfica i la seva evolució*⁽²⁾; ¿qui dels que s'han presentat a oposicions pels instituts de batxillerat d'ençà de la seva publicació no l'ha utilitzat? I això no és cap demèrit, sinó una mostra de la utilitat d'aquesta petita obra mestra; una altra mostra és la gran quantitat de reflexions que ha originat o de les quals forma part important⁽³⁾.

En l'obra de Lluís Solé i Sabarís es pot anar seguint el rastre del seu concepte de regió. Es pot començar citant el capítol XIII, «El paisatge i les grans regions fisiogràfiques», de la *Geografia de Catalunya*⁽⁴⁾, on es pot trobar de manera explícita la concepció teòrica dominant llarg temps en geografia: la síntesi regional, resultat de relacionar el paisatge natural (amb els seus tres factors fonamentals: relleu, clima i vegetació) amb l'home i les seves actuacions damunt d'aquest paisatge. I com diu Solé i Sabarís en el treball de la *Miscel·lània Pau Vila*, la regió geogràfica és la que han d'estudiar els geògrafs (perdoneu la redundància) i no la regió natural, ja que aquesta només pren en consideració els factors

físics, ni la regió econòmica, ja que les variables que s'utilitzen per definir-la són «conceptes abstractes» i «fluxos invisibles que no reflecteixen en el paisatge malgrat siguin transcendents en la vida de la regió»⁽⁵⁾. La regió geogràfica és «un fet degut a l'activitat humana, d'un fet social recolzat en el quadre físic que li serveix de suport»⁽⁶⁾. Ara ens podríem posar a discutir sobre si aquest treball va formar part de la famosa «guerra» entre geògrafs «regionals» i «quantitatius»; és evident quina era la seva posició: ¿hi ha cap geògraf quantitatiu en la bibliografia d'aquest treball de Solé i Sabarís? Posició tan respectable com qualsevol altra; i sense aquest treball, molts no haurien pogut avançar en aquesta ciència anomenada geografia.

Però hi ha un altre punt al qual s'ha de fer referència: quan a Catalunya es parla o s'escriu sobre el concepte teòric de regió, gairebé sempre és per acabar fent reflexions sobre la divisió/organització territorial de Catalunya. I ara de nou estem en una etapa en la qual es parla i s'escriu sovint sobre el tema: només llegint els diaris (l'Avui, i d'altres gens sospitosos de catalanistes com El País) i les revistes (El Món, Arrel...) n'hi ha prou per adonar-se'n. I en aquesta etapa tothom traurà cites d'allà on sigui per defensar les pròpies teories. Solé i Sabarís va escriure sobre el tema, i serà un dels «pous» de cites. Però cal recordar el que va escriure: «La realitat comarcal és un fet complex al qual és difícil, si no impossible, de trobar límits precisos... la pretesa necessitat d'unes unitats perfectament delimitades és purament i simplement un artifici que ens hem proposat, una invenció intel·lectual. És indubtable que existeixen unes relacions entre l'home i el medi... I és cert que aquests factors físics expliquen alguns fenòmens humans, els quals, localitzats sobre un sector terrestre determinat, han estat captats per la sabiduria popular i li han valgut denominacions concretes. Ningu no pot dubtar, per tant, que la Cerdanya o de l'Urgell. Però d'altres, com la de Vic del Vallès... pre uns límits concrets i de... que tot el territori resti tallat pel canvi... individualitzades hi ha un veritable abisme en el qual s'han estimbat els esforços comarcalistes més ben intencionats»⁽⁷⁾. «Però si volem servir al nostre país val més que ens preocupem del contingut que del continent»⁽⁸⁾.

Solé i Sabarís té un tercer treball on es pot trobar aquesta temàtica: el que va enviar al Congrés de Cultura Catalana⁽⁹⁾. Ningu no pot deixar de reconèixer el mèrit del treball de la Ponència de la Generalitat republicana, però com va dir Solé i Sabarís, «cal preguntar-se fins a quin punt és vàlida aquella divisió. Car les circumstàncies actuals han produït transformacions importants que afecten la distribució de la població, a causa de les emigracions, noves orientacions econòmiques, construcció de vies de comunicació amb la generalització de l'automòbil, decaïment de mercats poc importants, etc., les quals poden canviar els factors en què recolzava aquella anàlisi»⁽¹⁰⁾.

I cal recordar també, com ho fa Solé i Sabarís, que la Ponència no va fer una divisió geogràfica (entenent per «divisió geogràfica» una acció humana purament científica, objectiva, neutra, asèptica, si és que això és possible), sinó una divisió administrativa; d'aquí que el problema de si un poble pertany a una comarca o a una altra, o si hauria de ser d'una comarca de nova creació s'hagi de solucionar tenint en compte «les relacions econòmiques, la facilitat de comunicacions, la conveniència d'un centre comarcal autònom de prou importància, etc»⁽¹¹⁾.

En la ponència de la Seu, Solé i Sabarís va fer un parell de consideracions interessants de retenir:

a) La divisió comarcal: la majoria de les comarques —diu— no s'han de retocar; «cal acceptar les establertes per la Ponència»⁽¹²⁾. Però parla dels canvis haguts en la Garrotxa,

o de la no necessitat de l'existència del Montsià, o de la influència del creixement de Barcelona i la seva àrea metropolitana i la de Reus-Tarragona. També pot ser convenient fixar-se en el mapa que adjunta en el treball de la *Miscel·lània Pau Vila*: la capital del Baix Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, no apareix i sí l'Hospitalet; al Baix Empordà no apareix la Bisbal i sí Palafrugell; al Vallès Occidental apareixen Sabadell i Terrassa.

b) La divisió regional: és evident que en separar comarca i regió, Solé i Sabarís proposa una jerarquia de seryeis a oferir en cada nivell administratiu; però aquesta suposada proposta no l'explicita. És clar que sabent els serveis que s'han d'oferir als ciutadans (el contingut) s'ha de buscar el continent més adequat.

Potser tot el que he escrit no sigui un recordatori com manen el cànons clàssics. Però crec que les reflexions que va fer Lluís Solé i Sabarís sobre la regió i la seva aplicació en el cas de Catalunya són prou atractives —s'estigui d'acord amb elles o no— com per tenir-les de punt de referència, no tant com per utilitzar-les com a dogma de fe sinó per tractar de millorar-nos. El mateix Solé i Sabarís va fer-se autocrítiques (que es poden veure en la ponència de la Seu, i en el pròleg al llibre d'Arcadi Castelló i Xavier Mateu)⁽¹³⁾; això també ho hem de fer tots, i aprendre d'ell.

Notes

- (1) SOLÉ I SABARÍS, LI. (director): *Geografia de Catalunya*, Barcelona, ed. AEDOS, Tom I: *Geografia general*, 1958-1962; tom II: *Geografia comarcal, 1*, 1968; tom III: *Geografia comarcal, 2*, 1974.
- (2) SOLÉ I SABARÍS, LI.: *Sobre el concepte de regió geogràfica i la seva evolució*, a SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA: *Miscel·lània Pau Vila*, Granollers, ed. Montblanc-Martin, 1975, pàgs. 413-477.
- (3) BATALLÉ, D.: *Les divisions territorials a Catalunya*, a REIXACH, M. (coord.): *Catalunya: home i territori*, Barcelona, Blume-Fundació Jaume Bofill, 1979, pàgs. 79-94.
CASASSAS, LI.: *Barcelona i l'espai català*, Barcelona, Curial, 1977.
GRAU, R.: *Ildefonso Cerdà y la geografia catalana*, «Revista de Geografia», Universitat de Barcelona, vol. XIV, 1980, pàgs. 75-89.
Dins del recull de LLUCH, E. i NEL·LO, O. (curadors): *El debat de la divisió territorial de Catalunya. Edició d'estudis, propostes i documents*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1984, vegeu RIBAS I PIERA, M.: *Una proposta de divisió territorial de Catalunya: fonaments, bases i traçat*, pàgs. 800-838.
SERRATOSA, A.; CLUSA, J.: *Per una Generalitat descentralitzada: continguts i competències de les delimitacions territorials*, pàgs. 314-337.
SOLER I RIBER, J.: *Problemes comarcals, encara*, pàgs. 377-383.
Aquest treball de Lluís Solé ha estat reproduït parcialment en l'obra ja citada de Lluç i Nel·lo, i ha estat traduït al castellà a «Didáctica Geogràfica», Universidad de Murcia, nº 10-11, pàgs. 3-72.
- (4) SOLÉ I SABARÍS, 1958, tom I pàgs. 269-278.
- (5) SOLÉ I SABARÍS, 1975, pàg. 464.
- (6) *ibid.* pàg. 452.
- (7) *ibid.* pàg. 467.
- (8) *ibid.* pàg. 459.
- (9) SOLÉ I SABARÍS, LI.: *Problemes de la futura divisió territorial dels Països Catalans*, 1975, ponència llegida a la Seu d'Urgell a l'Àmbit VIIIè del Congrés de Cultura Catalana. Reproduït a LLUCH, E. i NEL·LO, O., op. cit., pàg. 253-257 i a RIERA, P. (curadora): *La nova divisió territorial*, Bellaterra, U.A.B., 1983, pàgs. III-117.

(10) SOLÉ I SABARÍS, 1976, a RIERA, op. cit., pàg III.

(11) ibid. pàg 112.

(12) ibid. pàg 114.

(13) CASTELLÓ, A. i MATEU, X. (coord.): *El Pallars Jussà. Estructura sòcio-econòmica i territorial del Pallars Jussà i l'Alta Ribagorça*, Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya 1981.

(L'autor ha d'agrair les crítiques i comentaris que ha fet de l'esborrany Montserrat Llevadot i Vilà. En cap cas, però, se la pot fer responsable de les opinions ací exposades.)